

jectòria. Relació, cal dir, que varià poquíssim en el fons, per bé que l'autor hagué d'adaptar-se a les variacions que experimentà el panorama polític i literari durant les set dècades que durà la seva trajectòria. En començar la seva activitat com a poeta i traductor, Manent adoptà com a propis els valors estètics i morals que donaren lloc al noucentisme: catolicisme, catalanisme i arbitrarisme. I si aquests valors expliquen el seu posicionament en contra dels principis simbolistes, també expliquen l'afinitat que descobrí amb els del postsimbolisme, que es desinteressava dels aspectes politicoculturals tan cars al noucentisme però que, en centrar-se en els valors purament estètics de l'obra literària, podia cridar poderosament l'atenció de Manent, per a qui l'aspecte formal i lingüístic del text literari era el primordial. I, encara, després de l'atzagaiada de la postguerra, els mateixos valors mantians continuen explicant la desafecció que els autors del realisme històric sentiren envers el llegat de l'autor, i que, a partir dels anys setanta, aquest llegat fos novament reivindicat per una nova generació d'autors que, com altres joves de generacions anteriors a

la del realisme històric, veien en l'obra de Marià Manent, tant en la de creació com en la traduïda, un referent inestimable.

L'estudi de Jordi Marrugat va seguir d'una antologia de textos de Manent que o bé se centren en la traducció o bé en algun dels àmbits limítrofs que comentàvem. Tot i que gairebé tots aquests textos comenten autors o textos concrets, constitueixen un material de lectura deliciós, no solament per l'interès i la coherència de les idees que s'hi exposen, sinó també per la qualitat de la prosa de Manent, que sense deixar de ser precisa i funcional no perd mai ritme ni elegància. Al final, hom es queda amb ganes que s'hi haguessin inclòs més textos, o bé un apartat bibliogràfic de textos de Marià Manent sobre la traducció, tal com s'ha fet amb el de les seves traduccions. La qual cosa, al capdavant, deu ser un bon senyal: sempre és bo que el text et deixi amb ganes de llegir més, sobretot quan tracta un tema especialitzat com és el d'aquest volum.

Jordi Mas López

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació

PAVESE, Cesare

Vindrà la mort i tindrà els teus ulls

Edició i traducció d'Israel Clarà i Maria-Isabel Segarra. Pròleg d'Israel Clarà. Badalona: Omicron, 2008, 74 p.

LORENZO DE' MEDICI

Per natural desig. Cançoner

Edició, traducció i notes d'Israel Clarà i Maria-Isabel Segarra. Introducció de Maria-Isabel Segarra.

Badalona: Omicron, 2008, 221 p.

L'editorial badalonina Omicron ha fet ben palesa, d'ençà de la seva fundació l'any 2004, una forta vocació italianitzant, potenciada per dos dels seus principals factòtums, Israel Clarà i Maria-Isabel Segarra, i desplegada en totes les col·leccions, tant en les de poesia i narrativa originals, que inclouen textos de Clarà en llengua italiana o de

temàtica italiana, com en la d'assaig (vegeu el recull d'articles de Maria-Isabel Segarra sobre el Cariteo) i —no cal dir-ho— en la de traduccions, en la qual comptem dues antologies de Miquel Àngel, una de Cardarelli, una d'Ernesto Ragazzoni (un *outsider* piemontès del tombant del segle xx) i els dos volums que aquí hem triat de

ressenyar. En l'elaboració d'algun d'aquests títols també hi han intervingut altres col·laboradors (Caterina Briguglia, Reinald-Pere Benet de Caparà, Pia Tasselli), però no hi falta mai la firma de Clarà i en poques ocasions la de Segarra. Tots els italianistes, doncs, ens congratulem d'aquesta vertiginosa embranzida que ha permès de posar al mercat, en un espai de temps molt reduït (bàsicament 2006-2008), un grapat d'obres tan remarcable. Un interès addicional aporten les declaracions d'intencions dels traductors, especialment la polèmica que entaula Clarà, en el pròleg del volum pave-sià, contra l'«aurèola de cultisme» dels Garcés, Desclot, Tarrida, Comadira, tot posicionant-se a favor d'una estratègia més atenta a «l'evolució de l'idioma parlat» i a la «comprensió intel·lectual, sensitiva i sensorial del text». Que precisament Tarrida hagués signat una traducció anterior de *Verrà la morte e avrà i tuoi occhi* (Edicions 62, 1991) ens ofereix, a més, l'ocasió —no gens habitual— de poder verificar com són posades en pràctica aquestes dues estratègies. Aclarim, però, primer de tot, que, malgrat la satisfacció que des del punt de vista traductològic ens provoca l'existència de dues traduccions, no ens sembla, des d'un punt de vista editorial i cultural, ni de bon tros justificable. S'està convertint, de fet, gairebé en una moda: el cas més clamorós —recordem-lo— va ser, no fa gaire, l'aparició gairebé simultània de dues versions dels *Cants òrfics* de Campana. En un mercat —passeu-me el tòpic— endèmicament i inapel·lablement anormal com el nostre, es fa difícil aprovar aquestes duplicacions quan encara queden tants títols d'una qualitat similar o superior, de clàssics i de contemporanis, per traduir.

Fet aquest incís i entrant, doncs, en matèria, cal assenyalar una primera i primordial diferència entre el volum de Tarrida i el de Clarà-Segarra, que és també la que separa les dues traduccions de Clarà-Segarra objecte de la nostra anàlisi: el Pavese de Tarrida i el Magnifico de Clarà-Segarra són traduccions mètriques; el Pavese de Clarà-

Segarra és en vers, però no metrificat. I no es fa difícil endevinar per què els traductors d'Omicron han enfilat, depenent de l'autor que tenien al davant, camins divergents. El sonet, la sextina i la cançó petrarquescas, com en general totes les formes hiperregulars de la tradició, acostumen a desvetllar en els traductors un respecte que s'esvaeix, en canvi, davant el vers lliure del nou-cents, per bé que sovint només és lliure en tant que no absolutament coercitiu. La major part dels versos de *Verrà la morte e avrà i tuoi occhi* són heptasíl·labs italians, hexasíl·labs catalans, una de les mesures clàssiques de la prosòdia italiana. El ritme, encara que es permeti moltes excepcions, tendeix sempre cap a aquesta mesura, hi torna, la retroba, o la troba després d'uns compassos inicials incerts, de tempteig. Així ho va entendre Tarrida, que va decidir, doncs, imitar la recerca mètrica de l'autor, no pas calcant exactament la mesura de cada vers original, sinó fent prevaldre i perseguint, aquí i allà, justament l'hexasíl·lab. Clarà i Segarra no assumeixen cap veritable repte mètric, de manera que tan sols ocasionalment els versos catalans recuperen el ritme original, mentre que en general donen molta elasticitat al compte sil·làbic. Aquesta opció —puntualitzem-ho— ens sembla ben lícita, i possibilita, és clar, un grau més alt de fidelitat a la lletra i a la sintaxi del vers. Les escasses dificultats lèxiques i sintàctiques que planteja *Verrà la morte e avrà i tuoi occhi* ajuden, però, Tarrida a resoldre el repte sense prendre's excessives llibertats —tot i que se n'hauria pogut prendre encara menys—, i si bé de vegades cau, sí, en formulacions menys concretes, més vagues que les de Pavese, molt sovint aconsegueix també ell de mantenir la literalitat. Li havíem detectat, al capítol carduccià de la *Poesia italiana contemporània. Antologia* (Barcelona, Edicions 62, 1990, p. 11-24), greus deficiències en la lectura del text original i en el coneixement de l'italià; hem de dir, però, que en el llibre de Pavese el nombre d'errors disminueix molt ostensiblement. Clarà i Segarra de vegades el supe-

ren («Tra noi non insidie» / «No hi ha insídia entre nosaltres» / «Entre nosaltres no hi ha trampes»), però no sempre regulen el registre («respiro affannoso» / «respir afanyós» / «alenada afanyosa»), i fins i tot cometen errors que no cometia Tarrida. En les preposicions de vegades són massa literals («camí sobre el riu»; «les orenetes / cantaran en el sol»). La sistemàtica traducció de «sussultare» per «esglaiar» o «esglaiarse» altera sovint el sentit introduint una nota negativa de por que no sempre té el verb en el text italià, un verb que requeriria solucions diferents segons el context. I es produeix una descurança puntual, però força rellevant, a l'hora de desglossar el verb d'«Un giorno / hai stillato di mare» en «Un dia / vas quedar xop de mar», al sisè poema de la sèrie *La terra i la mort*, sèrie en la qual és interpel·lat un misteriós «tu» que el poeta va identificant ontològicament amb la natura i la vida en les seves diverses formes i matèries. Són pocs els punts en què es fa explícit el gènere femení d'aquest «tu», i alguns queden neutralitzats en la traducció («sei venuta dal mare» / «has arribat del mar»; «Sei riansa come il mare» / «T'abruses com el mar»; «Cosa ignota e selvaggia / sei rinata dal mare» // «Alguna cosa desconeguda i salvatge / ha renascut del mar»), de manera que la flexió masculina «xop» pot desorientar el lector.

D'acord amb els pressupòsits del pròleg, i malgrat els hiperliteralismes als quals ens hem referit, la nova versió s'ajusta més que la de Tarrida, innegablement, al registre del text de partença. És cert que Tarrida tendeix a elevar-lo i exhibeix un cert gust —tanmateix controlat— per formulacions inusuals («odorano le pietre» / «llencen flaire les pedres»; «il torrente del cuore» / «el cor en torrent»; «Tu non dici parole» / «Tu ets sense paraules»; «Risponderai parole» / «Diràs mots en resposta»). També ho és que aquesta tendència no sempre respon a necessitats mètriques, i que les necessitats mètriques ofereixen, almenys de vegades, alternatives més innòcues («Tu no dius cap paraula»). Resoldre la mesura del vers a

base de «dedins», «dessota», «tremeix» («trema»), «hàlit» («fiato»), «arrosades» («spruzzati»), «assoles» («rattristi»), no condueix —cal admetre-ho— a la traducció ideal. Se n'ha abusat, en català, d'aquest expedient —al capdavant relativament fàcil—, i caldria segurament fomentar una insistència menor en la recerca sinonímica i un treball més intens en la reformulació d'unitats sintàctiques completes. Ara bé, no sols en moltes ocasions els obstacles mètrics fan inevitables les variacions de nivell, sinó que, posats a triar entre una traducció prosòdica que sona lleugerament més culta que el text original i una de no prosòdica fidel al registre, ens decantem per la primera. És en aquest sentit, per tant, que considerem totes dues versions de *Verrà la morte e avrà i tuoi occhi* vàlides i perfectament acceptables, correctes en els requisits mínims que ha de complir tota traducció, però no ens sembla que la segona superi la primera. Curiosament, un dels pocs poemes en què Tarrida no busca la regularitat sil·làbica és el que dona títol al recull, el que comença «Verrà la morte e avrà i tuoi occhi...», una tirada d'octosíl·labs italians. Perd l'octosíl·lab ja al primer vers, per causa del «tindrà». Si hagués dit «Vindrà la mort i haurà els teus ulls» no l'hauria perdut: hauria aconseguit, com Pavese, un octosíl·lab amb accent a totes les síl·labes parells, que nosaltres —sincerament— hauríem aplaudit, i encara més si l'editor hagués tingut el valor de reproduir-lo a la coberta del volum.

El verb «haver» en comptes de «tenir» l'utilitzen esporàdicament Clarà i Segarra en la traducció del cançoner de Lorenzo il Magnifico («haver raó», «haver mercè»). No cal dir que això no desmenteix llur ideari traductològic: l'ús de cultismes i d'arcaïsmes, que —com avisen al pròleg— han mirat de limitar al màxim, és autoritzat aquí per la tipologia d'un text radicalment diferent del recull pavesià, antic de més de cinc segles i aristocratitzant pel mateix estil que li és propi. No ens sabríem imaginar, d'altra banda, com haurien pogut afrontar, sense

recórrer a cultismes, una empresa tan feixuga com la que s'han imposat: respectar la mètrica de les setanta-una composicions, la majoria sonets, sense concedir-se altres llicències que allargar aquí i allà el decasíl·lab i convertir-lo en alexandrí, allargar —també quan convé, i només en les cançons— l'hexasíl·lab en octosíl·lab (o escurçar el decasíl·lab en octosíl·lab), abusar un xic de la dialefa i flexibilitzar la cesura. No ens aturarem aquí a valorar aquests criteris, el primer dels quals, per exemple, ja és una tècnica llargament consolidada en la traducció prosòdica. Sí que hem d'aclarir que l'empresa és duta a terme, al capdavant, amb resultats molt irregulars. Com és ben sabut, la dificultat rau, més que no pas en la mesura del vers, en les rimes, i Clarà i Segarra, a l'hora de buscar equivalències o —sobretot— d'introduir afegitons en aquesta posició final, es decanten sovint per solucions forçades, poc clares, poc estètiques o fins i tot desvirtuadores del sentit del context. No falten, tampoc, més enllà de les deficiències relacionades amb la mètrica, males lectures, fragments amb una sintaxi desllorigada i algun *nonsense*, fenòmens rere els quals s'intueixen, d'una banda, les inevitables caigudes de tensió que provoca la traducció d'un text d'una dificultat tan alta; de l'altra, algunes mancances en matèria de cultura literària italiana, no tan sols lingüístiques, però que, si ens hem de cenyir a les lingüístiques, concretarem en la inseguretat amb la qual són afrontades partícules tan significatives com «pur» o «però»:

Se Fortuna mi toglie i vaghi lumi
e turba ogni mia calma,
non è però che in selve e 'n valli e 'n
fiumi,
ove lo spirito porta la sua salma,
o notte obscura o giorno
sempre gli occhi non veggino il lor
Sole,

e le dolci parole
non risuonino ancor ne' nostri orecchi:

Si Fortuna m'arrenca aquells dos ulls
com llums
i em capgira de nou aquesta calma,
ja no és perquè per boscos, valls, rius i
perfums,
mena així l'esperit la seva salma,
o en la nit negra o aquest dia
els ulls no vegin més el seu Sol i les aus,
i les paraules tan suaus
deixin de ressonar a les meves oïdes:
(p. 118-119)

El cúmul de desencerts d'aquest fragment no és, certament, indicatiu del conjunt del llibre, en el qual es poden espigolar poemes ben traduïts i poemes mal traduïts, però sobretot poemes ben traduïts que presenten alguna o algunes d'aquestes taques. Tampoc no tenim cap intenció de posar en dubte la fusta de traductors de Clarà i Segarra, ni de bescantar les seves competències en llengua italiana, prou acceptables si les comparem amb altres noms que circulen en el sector. Complien, en definitiva, els requisits per a mesurar-se amb *Verrà la morte e avrà i tuoi occhi*. Per a traduir amb sonets els sonets del Magnific calia, segurament, alguna cosa més. I, com que uns resultats similars albirem en l'antologia que adjuntem en apèndix a l'assaig sobre el Cariteo (Maria-Isabel Segarra, *Endimió retornat. Estudi sobre Benet Garret, «Il Cariteo»*, 2007), no tenim altre remei que matisar el nostre entusiasme inicial per l'alt ritme de publicació de l'editorial tot animant els seus responsables, simplement, a fer pesar una mica més la qualitat sobre la quantitat.

Miquel Edo Julià

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació